

Índex

Pròlegs.....	7
De l'escola a la universitat.....	14
Les cases	37
Reus, el carrer Major	37
Almoster. La casa de l'era	44
Reus. El mas	48
La terra	51
Els rosers.....	56
L'aigua	57
L'Argentera, la casa de la Sort	61
La feina	66
La muntanya i l'esquí	116
El meu poble.....	135
L'obra social.....	149
Etapa de formació, en organitzacions de l'Església.....	149
Campanya "Volem bisbes catalans"	156
L'Agrupació Pericial i el Teatre de Cambra.....	167
L'Agrupament Escolta la Mulassa	179
L'escola Montsant.....	181
El Centre de Lectura	185
Els mitjans de comunicació.....	221
<i>L'Avui</i>	221

Promotora de Televisió Catalana, S. A.	222
La revista del Centre de Lectura	223
<i>Mestral</i>	224
<i>El Punt</i>	225
Plans estratègics	229
Reus impuls 2005	229
Reus demà	231
Reus decideix	232
L'ús de la llengua	237
Sóc com sóc per venir d'on vinc?	242
Nota final	249

Pròlegs

La gent viu. I fa. Però no sempre viure i fer són traduïts en el desdoblament necessari per garantir la perdurabilitat d'allò viscut i d'allò fet. Quasi tot passa avall. Generacions i generacions.

Fins que, assolit un cert grau de desenvolupament material i mental, sorgeixen societats en què certs individus, amb consciència personal i col·lectiva de tals, és a dir, d'irreductible i d'específica singularitat, experimenten el neguit d'explicar-se i d'explicar.

Senten l'imperatiu de desdoblar així el que han viscut i el que han fet en un discurs que en preservi el record. Tan subjectiu o esbiaixat com es vulgui. Però, en qualsevol cas, fixat. Apte, doncs, per ser controvertit o acceptat, debatut o compartit. Transmissible, en definitiva, en un o altre sentit, a d'altres persones, d'avui i de demà.

A aquesta correntia de literatura dita del jo —sempre encara massa minsa en un país com aquest—, l'escandall de vivències efectuat per Joan Ballester hi fa una aportació remarcable.

Perquè no és l'obra d'algú especialment lletraferit —ni falta que hi fa. Perquè hi combina apunts de present amb remembrances de pretèrit. Perquè la nota de dimensió personal és alternada amb la de reflexió social. Perquè, al capdavant, ens llega un testimoni d'interès històric.

¿Què no donaríem ara per disposar de contribucions memorialístiques semblants, inexistent obra d'aquells empresaris que, amb sentit econòmic i cívic, van fer de Reus, des de finals del XVIII i fins entrat el XX, la segona ciutat en importància de Catalunya?

Acaba el seu relat, Joan Ballester, amb unes poques anotacions concernents a allò que bonament ha pogut confegir dels seus orígens familiars. Retalls escarits, miques del derelicta en què tan sovint se salda la història de tantes i tantes nissagues familiars.

Ara, aquí, gràcies a aquest seu llibre, coetanis i descendents de l'autor podran saber més d'aquest, de la seva circumstància personal i col·lectiva. Però també pervindran a més de coneixement d'aquest país en general de mitjan segle xx ençà.

I tot des de Reus. Amb accent de Reus.

Josep MURGADES

Parlar del llibre d'un amic provoca immediatament en el receptor la sospita de partidisme. No es fa una presentació o un prefaci o un postfaci que rebsin l'obra de què es parla. Si s'ha de fer per compromís, aviat es veu el llautó: pobresa, vaguetats, reserves, matisos... que, com en el llenguatge no verbal, denuncien fàcilment l'opinió profunda del glossador. Però som partidaris, ben legítimament, de les obres que ens han agradat, de les aportacions que ens han enriquit amb la seva informació, de les experiències d'algú que ha viscut la vida de la ciutat i més enllà, en múltiples facetes, amb atenció a l'evolució del país, i que ens ho explica sense pretensions de transcendència universal, però amb claredat i conscient d'una aportació que ens pot interessar a tots.

Les memòries de Joan Ballester donen testimoni d'una activitat variada que no es limita al narcisisme de tantes obres per l'estil. Diria que un pudor elemental li fa parlar d'aspectes de la realitat circumdant, més que d'intimitats. És clar que surten la Nuri i els fills, com a companys de descoberta d'uns paisatges i d'unes experiències, que són les que compten, i en les quals podem participar, dialogar, fins i tot discutir, en la mesura que els lectors, en una o altra mesura, compartim.

El Joan Ballester ha estat actor en molts camps: de l'activitat laboral, de la cultura, de l'esplai i de la vida ciutadana, mai limitada al campanar, sinó amb reflexió aplicable al país, a l'eficàcia de la vida corporativa.

Les memòries estan estructurades en diversos temes. No repetiré el seu esquema, que espero que desperti la curiositat i l'interès del lector, però no em sé estar de remarcar algunes línies del seu discurs:

L'entrada al món es dona a la casa pròpia: la de Reus, les estades a Almoſter, a l'Argentera, ens informen dels entorns d'una època determinada, que s'allarga en el temps i troben, en el mas on viuen, la terra, l'aigua i el roserar, el batec d'una vida. Les tasques que feia a Almoſter, les festes populars, són records que podem contrastar amb l'evolució de cadascú. Com ho és el fet que tots ens hem de guanyar la vida; la d'ell en diverses feines, al banc, a uns laboratoris, com a empresari... Això transcendeix l'anècdota personal i tenim una visió del teixit productiu de Reus i de les seves trajectòries.

Els campaments de Los Almoſgávares, mossèn Tomàs (que hi va haver d'anar en anys de maridatge Església – Estat) i les aventures del Fòrum Joventut de Reus, ens recorden experiències compartides.

Com a pare que no es limita a portar els fills a l'escola, s'hi compromet en la gestió abans i tot que les APA i les AMPA fossin institucionalitzades. Això li dona motiu per a opinar sobre la política escolar, i ens fa reviure l'empenta de l'escola catalana en uns anys difícils, i les seves limitacions. Més tard, l'interès per l'ensenyament, i no sols per l'escolarització dels de casa, sinó per nivells més elevats, forma part, amb esperit crític i constructiu, del consell social de la URV, universitat en la creació de la qual el paper de Reus és rellevant.

La ciutat ocupa el gruix de les seves reflexions i records. A Reus ha dedicat les seves energies, amb una extraordinària consciència cívica i política. Quan convenia impulsar el teatre, va posar el coll per portar a Reus el millor repertori a l'abast amb l'ajuda de l'Agrupació Pericial. Soci i president del Centre de Lectura en una època especialment productiva, recordem amb ell uns moments rellevants per al Centre, per al Teatre Bartrina, per a la projecció ciutadana, per les relacions amb la Diputació, la Generalitat, l'Estat, que ell no defuig mai, per difícils que siguin. He dit altres vegades que, tot i l'afinitat que tinc pels presidents més "de lletres" i el reconeixement a la seva tasca, ad-

miro (potser perquè a mi em manca) els presidents amb la capacitat gestora de Ballester. Per sort no és l'únic. Com tots els socis podem comprovar.

El contrapunt de la ciutat és la muntanya. Des de la Secció Excursionista del mateix Centre de Lectura, o amb sortides amb amics, el Montsant, els Pirineus, l'esquí a la Vall d'Aran o als Alps. Sempre el paisatge, el panorama ciutadà, s'imposen per sobre del personatge, present, tanmateix, amb l'afirmació de la seva personalitat.

L'estil és incisiu, la llengua, viva i àgil, expressiva. Molt pròxima al discurs oral, sense floritures però amb plena eficàcia. Tan oral que s'hi noten les pauses i les presses de la puntuació, però d'un discurs directe i consistent.

Hi ha més coses. Espero que hagi subratllat prou elements perquè el llibre ens interessi. I no per estar-hi necessàriament d'acord, sinó per contrastar-lo i ampliar-lo amb les nostres experiències reusenques, amb les associacions d'idees que ens aporti. És un llibre que ens convida a recordar, a dialogar, als de casa i als de fora. Què més podem demanar?

Joaquim MALLAFRÈ

DILLUNS, 26 DE FEBRER DEL 2007

Dissabte vam enterrar la mare de la M. Dolors Sans, l'última dels germans Bofarull; jo l'únic que he conegut va ser el Marià, un personatge singular, crec que la seva dèria havia estat l'escultura, sembla que va assistir a classes amb l'escultor Joan Rebull, a Tarragona i tenia una peça a la col·lecció del Centre de Lectura. Es dedicava professionalment a la venda i instal·lació de cortines, portava la canalla a l'escola Montsant, i tenia una casa a l'Argentera, a la Sort, com nosaltres. El vaig tractar per tots aquests motius, i algunes vegades em va sorprendre força, tant pel seu abrindat catalanisme, com pels seus rampells. En una ocasió, a la Sort, després d'un concurs d'arrossos, havent dinat, i amb l'eufòria que hi acostuma a haver en aquests casos, va aixecar amb gran entusiasme la guanyadora, la Carme Boleda, que va quedar ben astorada.

L'altra sorpresa, aquesta encara més gran, fou el rapte de la seva escultura de les instal·lacions del CdL (Centre de Lectura). Crec que aprofitant-se de la bona fe d'algun company del consell directiu es va emportar la seva peça com un preuat tresor, sense dir res a ningú. M'agradaria poder-la veure. Potser un dia li ho demanaré a la seva vídua.

En sortir de l'enterrament, molt sentit, i ben predicat, cosa no gaire corrent, vaig trobar el Pep Murgades, molt amic de la M. Dolors, i em va preguntar si encara tenia la sensació de no produir, tal com li havia comentat tot just feia uns quinze dies a la calçotada del Rafael Ferré, i sense esperar resposta em va etzibar: Escriu les memòries, home. I aquí estic.

Provaré de fer memòria, mai tan ben dit, i ho faré diguem-ne que per matèries, les cases, l'escola, la ciutat, la muntanya i l'esquí, la vida associativa, la família, el teatre, la feina, etc.

DIMARTS, 6 DE MARÇ DEL 2007

Dijous passat, vam sortir com gairebé cada setmana amb la colla dels dijous del Centre de Lectura. Va ser una excursió curta i força interessant al castell de Queralt (Santa Coloma). Els sembrats magnífics, d'un verd brillant, enmig del bosc feien d'allò més bonic. Com que es va acabar d'hora, ens vam arribar en cotxe fins a Bell-prat i Aguiló, uns llogarets força curiosos, petitíssims. A banda d'unes explotacions agropecuàries de certa envergadura, no es veia bellugar ningú, potser hi ha alguna activitat de turisme de cap de setmana, no ho sé, en tot cas molt poca vida.

El viatge fins a Santa Coloma, el vam fer en el meu cotxe, la meua dona, la Rosa Magrané, i una nova incorporació al grup, la Teresa Felip, que fa poc ha deixat el càrrec de cap de serveis territorials de Cultura, i que tot fa suposar que serà la nova regidora de Cultura pel Partit Socialista, si els resultats de les eleccions i els pactes que se'n segueixin així ho permeten. La conversa deriva cap a temes d'ensenyament, i sense ni adonar-me'n ens trobem discutint sobre les escoles que es van crear a Reus, ara fa més o menys quaranta anys, i que segons la Teresa, foren creades amb voluntat elitista. Veig que hi ha gent que d'aquesta història no en sap res. Doncs, caldrà parlar d'escola.

De l'escola a la universitat

Vaig començar a l'escola, aproximadament, cap a l'any 1944, en un edifici de la plaça del Mercadal, llavors d'Espanya, xamfrà amb el carrer de Monterols. Era la casa on va néixer el general Prim, on ara hi ha la Capsa Gaudí. Al primer pis, hi havia l'acadèmia Matas, on ensenyaven comerç i comptabilitat als nois i noies ja grans, i l'ensenyament fins al deu anys anava a càrrec de Donya Antònia Nolla, vídua Benach, veïna del carrer Major (vivia just davant de casa), germana de

la cunyada del meu pare, fet que segurament va afavorir en l'elecció d'aquesta escola. L'ajudava una senyora, de mitjana edat, que es deia Adelina Tarés, que de ben segur es va esforçar tant com Donya Antònia a donar-nos tota mena de coneixements, però la veritat és que no sé si en vam treure tot el profit que calia. Anys més tard, vaig saber que ella i la seva família van tenir un paper important en la recuperació dels balls tradicionals, tasca prou important en aquells temps.

Dels primers anys d'escola en tinc pocs records, però alguns de molt vius. A l'entrar, havíem de dir “¿se puede?” i naturalment ens contestaven “adelante”. Eren les úniques paraules en castellà que recordo haver sentit a l'escola pel que feia a la llengua col·loquial, altra cosa era la llengua de les matèries d'estudi. Un dia, devia tenir aleshores quatre o cinc anys, vaig decidir que no anava a l'escola, i per molt que a casa hi van insistir jo m'hi negava, llavors el meu pare, aprofitant que, com he dit, la mestra vivia davant de casa, quan va passar, la va cridar i un per cada braç em van arrossegar carrer Major amunt, vam travessar la plaça i em van pujar a pes de braços fins a l'escola, no cal dir que amb una gran enrabiada per part meva. Crec que va ser l'única topada forta. Tot i que la meva dona sempre em diu que sóc un esquerrà frustrat, perquè tinc algunes habilitats amb aquesta mà, estic segur que no en sóc, perquè en el cas que m'haguessin obligat a escriure amb la mà dreta en contra de la meva inclinació, segur que ho recordaria.

Vaig ser un alumne mitjanament aprofitat. L'escola era el que ara se'n diu una escola unitària, hi havia nens i nenes de totes les edats i estàvem organitzats per seccions, ens anàvem col·locant per ordre segons els coneixements, així els primers eren, diguem-ne, els espavillats i així anant baixant fins al vagó de la cua. Doncs bé, com que el dissabte tocava conjugar verbs (el dia festiu era el dijous a la tarda), jo matemàticament anava a parar a la cua de la secció; després a poc a poc, durant la setmana, anava escalant posicions, fins a arribar als primers llocs, que sempre em disputava amb un noi que es deia Piñol, que anys després el vaig anar veient, feia de cambrer i sembla que l'ofici no li provava gaire. Ara ja fa anys que no el veig.

La gramàtica que ens ensenyaven era la castellana, i ja he dit que ens parlaven en català, potser això em va provocar una certa dificultat amb els idiomes i vés a saber si aquí va néixer la meva fòbia per les llengües que Déu n'hi do els problemes que m'ha portat.

DIJOURS, 3 DE MAIG DEL 2007

Han passat molts dies sense escriure, he tingut feina al mas, les vacances de Setmana Santa, a Flaine, com sempre, vull dir com fa molts anys. Enguany érem una gentada, els nous, petits i grans s'ho van passar pipa, i per arrodonir la festa, el temps ens va acompanyar. Vam poder esquiar força.

Un altre problema afegit, el canvi d'ordinador, sembla que ja comencem a saber on són les tecles; tornem-hi doncs.

Com ja he dit, nosaltres érem els petits, amb el senyor Matas, home d'una gran corpulència, hi anaven els grans, els que feien comerç, i tinc algun record precís, sobretot d'algunes noies, les germanes Vinyes, filles de l'amo del bar Mundial, situat al xamfrà de la plaça del Mercadal amb el carrer de la Galera, i una altra de cognom Bernal, que feien molt de goig i nosaltres, que devíem tenir uns vuit o nou anys, ens les miràvem amb la boca oberta. Dels nois recordo el Barceló, que tenia alguna cosa a veure amb Capçanes i la Renfe, el Primitiu Vallverdú, l'Hilari Sanahuja, el Pere Martorell Jarenyo amb els quals després he tingut alguna relació, i també un noi que es deia Serra, que més tard vaig tractar, perquè era el nuvi de la germana de la Carmeta, una noia que era modista, una mica més gran que jo, amb la qual vaig tenir una relació d'amistat una mica especial, difícil d'explicar i d'entendre.

Tot plegat molt casolà, molt d'anar per casa, sense pati ni "recreo", vaja sense cap de les condicions que avui qualsevol persona exigeix per als seus fills, però no em devia anar tan malament, perquè no em va produir cap trauma que hagi pogut constatar, i en guardo un bon record.

El meu pare, que feia anys que no es trobava bé, va morir al juny del 1950, quan jo tenia nou anys, i això va provocar, sense cap mena de dubte, un canvi essencial a la meua vida, i com és natural el canvi va començar per l'escola.

A casa vivíem a lloguer en un edifici del carrer Major propietat de l'Església, el que en deien un “benifet” —una deixa feta a un capellà, perquè es “beneficiés” dels seus rendiments—, doncs bé, la mare, vídua i amb més problemes dels que hauria volgut, es va aconsellar del capellà que gaudia del benifet i que vivia al segon pis, mossèn Fernando Lapuyade, que alguna cosa va tenir a veure amb la implantació a Reus dels Germans de La Salle a la primeria dels anys cinquanta, que si no recordo malament van començar a fer classes al local de l'Acció Catòlica, al carrer de la Presó, un casalot immens, però sense cap mena de condicions. Deixem els “hermanos” de La Salle i anem al meu cas. Seguint els consells del mossèn, al mes de setembre, a cuitacorrents, vaig fer l'examen d'ingrés a l'institut Gaudí per començar el batxillerat. Però, en una casa on en poc més d'onze mesos havíem passat de ser sis a ser tres, i on anàvem més aviat escassos de diners, la solució va ser que jo als matins treballaria a la botiga del carrer Major i a la tarda aniria a una acadèmia per preparar el batxillerat i m'examinaria per lliure.

D'aquesta manera va començar una nova etapa de la meua vida escolar, junt amb el meu cosí Josep M. Fort i el Josep M. Amorós, que també van començar primer de batxillerat a l'institut, al mateix temps que donya Antònia Nolla, la meua mestra a l'Acadèmia Matas, començava a fer preparació de batxillerats, que fins aquell moment pel que fa als nois només feien a Reus les Acadèmies Cisneros i Anciola, i de les noies se n'encarregava el col·legi de ca Donya Maria Cortina.

M'adono que escric *Donya Antònia* o *Donya Maria*, i avui sona estrany, però en aquella època és així com s'anomenava les mestres, totes eren donyes, semblantment al que passa avui dia amb els metges que encara tothom els diu doctors, i no pas tots en són. Algunes maneres de dir van evolucionant, algunes com dir donyes a les mestres

es van acabar, altres com dir doctors als metges, no crec que s'acabin mai. Amb la salut no s'hi juga.

L'espai que ens van adjudicar a l'escola era un pupitre situat de cara a un balcó que donava al carrer de Monterols, just davant de la Maravilla, una de les botigues de roba venuda a peces com Cal Marquet, les Amèriques o el Palau de la Moda, noms que em sembla que tenien la finalitat d'exercir un cert grau de sofisticació i atractiu als seus productes de cara a les possibles clientes. Allí, des del balcó, vam conèixer, de vista, el poeta Josep M. Arnavat, amb el qual vaig tenir anys més tard, al Centre de Lectura i quan ell ja treballava a la Caixa de Tarragona, una molt bona relació. A la Maravilla, l'Arnavat i els seus companys de feina es passaven moltes estones repenjats a la porta, amatents a les senyores (possibles clientes) que passaven, a les quals saludaven sempre molt afectuosament. Amb el temps, un tan bon punt d'observació, i el costum de les noies de passejar pel carrer de Monterols, ens va permetre d'establir un sistema de puntuació per a totes les noies que vàiem passar habitualment. Així doncs, ja vam establir qualificacions, molts anys abans de la famosa pel·lícula *La noia 10*. La noia 10 de Reus era molt maca, amb uns ulls que sense cap dubte eren molt més bonics i vius que els de la Bo Derek. Aquesta noia de la qual no recordo el nom, anys més tard es va casar amb un veí del carrer Major, l'Eduard Durà.

A les tres de la tarda, començàvem les classes de repàs, seguint escrupolosament el que els professors de l'institut havien explicat al matí, i que els alumnes oficials ens deien, i així anàvem avançant lentament en cadascuna de les matèries. No cal dir que als alumnes oficials només els calia fer els exàmens de la part del programa que els havien explicat a classe, però jo, com que m'examinava per lliure i de totes les assignatures en un sol dia, ho havia de poder contestar tot, i això no sempre era fàcil. El dia de l'examen, que als primers cursos eren tots orals, començàvem a les nou del matí. M'acompanyava la senyora Adelina Tarés, i només arribar ja havies d'entrar a alguna classe i fer la primera prova, mentrestant, la senyora Adelina vigilava on hi havia menys gent i potser també de quin humor estava cada professor.